

På forskningens nuvarande ståndpunkt vågar man ej draga någon snäv gräns för Ockelbostenens tillkomsttid. Det troligaste torde dock vara, att Gs 19 Ockelbo, i likhet med Gs 2 Österfärnebo, har tillkommit mot slutet av tiohundratalet.

20. Ockelbo prästgård. Nu i »Pålsgården», Ockelbo hembygdsförenings samlingar

Pl. 12

Litteratur: J. Bidner, Skrivelse till S. B. F. Jansson den 1.10.1961 (ATA); Jansson, Skrivelse till Riksantikvarien 8.10.1961 (ATA); Gefle Dagblad den 28.10.1961.

Ett fragment av en ristad sten påträffades hösten 1961 i ett potatisland på Östby nr 15: 1 (3: 14) i Ockelbo sn. Det lilla stenstycket har införlivats med Ockelbo hembygdsförenings samlingar och förvaras på hembygdsgården »Pålsgården».

Den första uppgiften om fragmentet lämnade riksantikvariens ombud, folkskollärare Josef Bidner, i en skrivelse den 1.10.1961, där han redogör för hur den lilla stenen kom i dagen: »Den har följt med ett lass fyllningsjord från grävning av garagenedgång vid prästgården invid Ockelbo kyrka. Därifrån har den forslats 2–3 km till Nils Sundström i Östby, som fann den vid planering på tomten och överlämnade den till mig.» Bidner fortsätter: »Vid första ögonkastet trodde jag att det var en bit av Ockelbostenen, som förstördes 1904, men vid närmare granskning kan jag inte finna, att den hört samman med denna. Är det en bit av en nyupptäckt runsten, eller är det någon del av en gammal gravsten? Om fyndet inte är av något vetenskapligt intresse, anhåller jag ändå om besked för att kunna meddela hr Sundström.» Skrivelsen avslutas med följande upplysning: »Jag har hört berättas, att då kyrkan härjats av branden, kördes fyllning bl. a. till det område där kopian av Ockelbostenen nu står. Det är ju möjligt att fyllning även kördes till prästgården, men den byggdes i slutet av 1800-talet, och förmodligen planerades tomten i samband med bygget. Det finns nog vissa möjligheter, att nu spåra de andra bortkörda lassen, fastän omkring 10 år gått sedan grävningen verkställdes.»

Det kan icke råda något tvivel om att den lilla stenen utgör ett stycke av en runsten. Beklagligtvis har inga andra delar av denna runsten ännu kunnat uppspåras.

Stenarten är röd gävlesandsten. Fragmentet mäter 20×14×8 cm. Ristningen är på ett par ställen grund men fullt tydlig; den består av ett kort stycke av en inre ramlinje samt nedre delen av en huvudstav. Av denna upptill bortslagna runa återstår endast 3 cm; inga spår av bistavar. Ristningsytans största del upptages av en bildframställning av ett egendomligt och intressant slag. Där är avbildat ett upplyft, »sparkande» ben med en fot, som har en uppåt riktad tåända; en kraftig arm sträcker sig mot benet och handen tager ett stadigt grepp om benet strax ovanför vristen.

Det är ingalunda förvånande, att Bidner »vid första ögonkastet» trodde, att fragmentet utgjorde ett stycke av den förlorade runstenen Gs 19 Ockelbo. Den tanken låg onekligen nära till hands. Av de bevarade avbildningarna av Gs 19 framgår det emellertid, att så knappast kan vara fallet.

Egendomligt nog finns det en förbryllande uppgift, som i detta sammanhang är av intresse. K. Hj. Kempff skriver nämligen om det vid hans undersökning svårt nötta partiet upptill till höger på Ockelbostenen: »Tyvärr hafve vi af denna [stora mansfigur] nu endast ena benet och något af ryggen kvar. Allt det andra är så bortnött, att knappast något derur kan mer än ovisst skymtas, och har det då, tycks det, för Ekdahl tett sig som mannens andra ben upplyft, hvad för mig åter är vordet till en mannens arm, hållande kring vaden på benet af ett barn. Måhända har ock här Ekdahl rätt. Ett stöd, ehuru opålitligt, gifver den Gestrinska teckningen, som här bara har '1 karl'.» Se *Bild- och runstenen i Ockelbo* (1887), s. v.

Som här redan har framhållits, kan bilden på det nyfunna fragmentet knappast infogas på något ställe i Ockelbostenens bildframställning. Man tvingas därför att räkna med, att fragmentet utgör en skärva av en eljest helt okänd runsten. Denna har i så fall varit av samma intressanta typ som den förut bekanta, med många svårtolkade bilder prydda runstenen. Allt talar då för, att den har ristats av samme bildglade runmästare. Jfr Gs 18 c.

Fyndomständigheterna skulle kunna tillåta den gissningen, att den hittills okända runstenen har stått inom det område, där Ockelbo kyrka skulle komma att byggas. Prästgårdens garageingång gränsar nämligen till kyrkogårdens södra del, och det var av allt att döma schaktningsjord från denna plats som forslades till Östby, för att där användas vid tomtens planering.

Om denna gissning har fog för sig, utgör den ett stöd för tanken, att också den andra Ockelbosten ursprungligen har stått rest i närheten av kyrkan.

Det bör väl slutligen framhållas, att Ockelbostenens uttryckssätt – »lät resa dessa 'stenkummel» – ger vid handen, att Blåsas monument till minnet av Svarthövde har bestått av mer än en rest sten.

21. Axmar, Sundsmarnäset, Hamrånge sn. Nu i Statens Historiska Museum

Pl. 13

Litteratur: C. F. Wiberg, Berättelse öfver Antikvariska Forskningar i Gestrikland år 1865, s. 12 (ATA), tryckt med vissa ändringar i Meddelanden af Gestriklands Fornminnesförening 1890, s. 5; H. Ryd, En arkeologisk undersökning i Hamrånge socken, Gestrikland (i: Meddelanden af Gestriklands Fornminnesförening 1916–17), s. 5, not 2; T. Berglöf, Skrivelse till Vitterhetsakademien den 27.5.1922 (SHM:s inventariehandlingar nr 19984); Ett runstensfynd i Hälsingland (notis i Stockholms-Tidningen den 29.5.1922); W. Trahn, Skrivelse till G. Hallström den 7.12.1926 (SHM:s inventariehandlingar); T. J. Arne, Skrivelse till W. Trahn den 16.12.1926 och A. Enqvist, Skrivelse till E. E. Olsson den 16.12.1926 (SHM:s inventariehandlingar); E. E. Olsson, Skrivelse till A. Enqvist den 15.1.1927 (SHM:s inventariehandlingar); A. Enqvist, Skrivelse till Riksantikvarien den 11.6.1928 (SHM:s inventariehandlingar); Riksantikvarieämbetets skrivelse till D. Hammarström den 21.6.1928, 4.3.1929 (SHM:s inventariehandlingar); O. Janse, Meddelande den 5.8.1930 (SHM:s inventariehandlingar); Gefle Dagblad den 9.8.1930; Riksantikvarieämbetets skrivelse till E. E. Olsson den 12.11.1931 och Olssons svarsskrivelse den 11.1.1932 (SHM:s inventariehandlingar); E. Bellander, Gästriklands järnåldersbebyggelse I, s. 133 (Från Gästrikland 1938), II (Från Gästrikland 1944), s. 39; S. B. F. Jansson, Skrivelse till P. Wikberg den 27.1.1969 (ATA); T. Holmberg, Rapport till Riksantikvarieämbetet den 4.8.1975 (ATA).

Ett stycke av en runsten, bestående av tre delar med fullständig passning, insändes år 1926 till SHM. De tre delarna har där inv. nr 19984. C. F. Wiberg lämnar i sin berättelse från forskningsresan år 1865 följande uppgift: »Axmar. På detta bruks egor uppe i skogen skall man funnit bitar af sönderslagna Runhällar enligt en till ref. gjord uppgift, hvars pålitlighet dock synes honom ganska ringa.»

Det är beklagligt, att Wiberg ställde sig så kritisk mot detta meddelande, att han ej gjorde några närmare undersökningar. Det kan nämligen icke råda något tvivel om, att det till honom lämnade meddelandet var riktigt. Ej heller när hans berättelse trycktes tjugofem år senare i *Meddelanden af Gestriklands Fornminnesförening* föranledde uppgiften några åtgärder: »På Axmars bruks egor skall man enligt uppgift, som dock ej torde varit synnerligen pålitlig, hafva funnit stycken af sönderslagna runhällar.»

Landsfiskalen Tor Berglöf fick den 27.5.1922 ett telefonmeddelande från en skogvaktare, som hade berättat, »att han under arbete å Sundmarshagen i närheten av Axmarby i Hamrånge socken några tum